የሰ/መ/ቁ.120087

ታህሳስ 7 ቀን 2009 ዓ.ም

ዳኞች፡-አልማው ወሌ

ሙስጠፋ አህመድ

አብርሃ መሰለ

አብዩ ካሣሁን

እትመት አሰፋ

አመልካች፡-አቶ አስራት ኩምሳ - ጠበቃ ረጅብ ኡስማን ቀረቡ

ተጠሪዎች፡-

1. አቶ ጉደታ በዳዳ
2. አቶ ገነነ ከበደ

} ጠበቃ ባይሳ ዲንሳ ቀረቡ፡፡

መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩከገጠር መሬት የተገኘ ነው የተባለን አላባ ለማስከፈል ከቀረበ ክስ ጋር ተያይዞ የተነሳ ክርክርን የሚመለከት ሲሆን አመልካች አቤቱታቸውን ለዚህ ችሎት ያቀረቡት በደቡብ ምዕራብ ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 29557 በ04/03/2006 ዓ.ም ተሰጥቶ በኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት በይግባኝ ታይቶበመዝገብ ቁጥር 170570 በ30/07/2006 በፍርድ የጸናውን ውሳኔ በመሻር ከሳሽ የነበሩት የአሁኑ አመልካች ቀደም ሲል በመሬት ይዞታው ላይ የይገባኛል ክስ ባቀረቡበት ጊዜ አሁን በመዝገብ ቁጥር 29557 ክስ ያቀረቡበትንም የአላባ ጥቅም አካተው መክሰስ ሲችሉ ነጥለው በማስቀረት አሁን አዲስ ያቀረቡት ክስ በፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 216 (4) እና 218 ድንጋጌዎች መሰረት ተቀባይነት የሌለው ሆኖ እያለ የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በዚህ ረገድ ከተጠሪዎቹ የቀረበውን መቃወሚያ ተቀብሎ መዝገቡን መዝጋት ሲገባው ወደ ፍሬ ጉዳይ ክርክሩ ገብቶ ውሳኔ መስጠቱ እና ውሳኔው በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤትም ተቀባይነት ማግኘቱ ተገቢነት የለውም በማለት የክልሉ ጠቅላይ

ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 185098 በ22/02/2008 ዓ.ም. የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት ነው፡፡

ክርክሩ በተጀመረበት ፍርድ ቤት ከሳሽ የነበሩት የአሁኑ አመልካች ሲሆኑ ክሱን ያቀረቡትም በአሁኖቹተጠሪዎች ላይ ነው፡፡በ14/09/2005 ዓ.ም. ተዘጋጅቶ የቀረበው ክስ አጭር ይዘትም ተጠሪዎቹ የአመልካች ሕጋዊ ይዞታ የሆነውን እና አዋሳኞቹ በክሱ ላይ የተጠቀሰውን አስር ሄክታር የሳር መሬት ምንም መብት ሳይኖራቸው በ1993 ዓ.ም.በመያዛቸው አመልካች ይዞታውን ለማስለቀቅ በቀርሳና ማሊማ ወረዳ ፍርድ ቤት የመሰረቱት ክስ ውድቅ የተደረገ ቢሆንም በይግባኝ ለደቡብ ምዕራብሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትአቅርበው ተጠሪዎቹ ይዞታውን እንዲለቁ በመዝገብ ቁጥር 24028 በ08/02/2004 ዓ.ም.ውሳኔ የተሰጠ መሆኑን፣ተጠሪዎቹ በይዞታው ከ1993 ዓ.ም.ጀምሮ እስከ 2005 ዓ.ም. ድረስ ለአስራ ሁለት ዓመታት የተገለገሉበት መሆኑን፣ከይዞታው በዓመት ግምቱ ብር አምስት ሺህ የሆነ ሳር የሚገኝ መሆኑን የሚገልጽ ሆኖ ተጠሪዎቹ የ12 ዓመታትን አላባ ብር 60,000 (ስድሳ ሺህ) እንዲከፍሏቸው ይወሰን ዘንድ ዳኝነት የተጠየቀበት ነው፡፡

ተጠሪዎቹ በ24/10/2005 ዓ.ም.በሰጡት መልስ አመልካች ቀደም ሲል በመሬት ይዞታው ይገባኛል ጉዳይ ክስ ባቀረቡበት ጊዜ አሁን ክስ ያቀረቡበትንም የአላባ ግምት አካተው መክሰስ ሲችሉ ነጥለው በማስቀረት አሁን አዲስ ያቀረቡት ክስ በፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 216 (3) ድንጋጌ መሰረት ተቀባይነት የለውም የሚል መቃወሚያ ካስቀደሙ በኃላ ፍሬ ጉዳዩን በተመለከተም በቀድሞው ክስ ፍርድ ያረፈበት ይዞታ አሁን በክሱ ላይየተገለጸውን መጠን የሚያህል ባለመሆኑ ክሱ የተጋነነ ነው፣በመሬቱ ላይ በግጦሽ ተሰማርተው የቆዩትም የተጠሪዎቹ ብቻ ሳይሆኑ የሌሎችም አርሶ አደሮች ከብቶች ጭምር በመሆናቸው መከሰስ የሚገባን በድርሻችን መጠን ብቻ ነው፣በአላባው 12 ዓመት ሙሉ ተጠቅማችኋል የተባልነውም አላግባብ ነው የሚሉ እና መሰል የክርክር ነጥቦችን በማንሳት ክሱ ውድቅ እንዲደረግ ተከራክረዋል፡፡

ፍርድ ቤቱም አመልካቹ በይዞታው ጉዳይ አስቀድሞ ክስ ባቀረቡበት ጊዜ የሚጠይቁት አላባ የስንት ዓመት እንደሆነ ማወቅ የሚችሉበት ሁኔታ ስላልነበረ ይዞታው እና ከይዞታው ላይ የሚገኘው አላባ ግምት አብሮ ሊጠየቅ የሚችል አይደለም የሚል ምክንያት ሰጥቶ መቃወሚያውን በማለፍ በፍሬ ጉዳዩ ረገድ በቀድሞው መዝገብ የቀረበውን ማስረጃ ከተመለከተ እና የአላባውን መጠን በባለሙያ ካስገመተ በኃላ አጠቃላይ ክርክር እና ማስረጃውን መርምሮ ተጠሪዎቹ በይዞታው ለ12 ዓመታት መጠቀማቸው በመረጋገጡ በባለሙያ በቀረበው ግምት መሰረት የ12 ዓመት አላባ ብር 49,280 (አርባ ዘጠኝ ሺህ ሁለት መቶ ሰማንያ) ከብር 1,551.50 የዳኝነት

ክፍያ ጋር ከብር 500 ወጪና ኪሳራ ጋር ለአመልካች እንዲከፍሉ ውሳኔ የሰጠ ሲሆን የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም በፍርድ ያጸናው ይህንኑ ውሳኔ ነው፡፡

ጉዳዩ በመጨረሻ የቀረበለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በበኩሉ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኃላ የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ የሻረው አመልካች ቀደም ሲል በመሬት ይዞታው ላይ የይገባኛል ክስ ባቀረቡበት ጊዜ አሁን ክስ ያቀረቡበትንም የአባባ ጥቅም አካተው መክሰስ ሲችሉ ነጥለው በማስቀረት አላባውን በተመለከተ አዲስ ክስ ማቅረባቸው በፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 216 (4) እና 218 ድንጋጌዎች መሰረት ተቀባይነት ስለሌለው የአላባው ክስ ከቀድሞው የይዞታ ክስ ጋር አብሮ መቅረብ ነበረበት ተብሎ ውድቅ መደረግ ነበረበት የሚል ምክንያት በመስጠት ነው፡፡አመልካች ለዚህ ችሎት ያቀረቡት አቤቱታ ተመርምሮ በዚህ ጉዳይ አመልካች ከመሬት ይለቀቅልኝ ክስ ጋር ከመሬቱ የሚገኝ አላባን አጣምሮ መጠየቅን በተመለከተ የፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 217 እና 218 ድንጋጌዎች ለከሳሽ ወገን አማራጭ የሚሰጡ እንጂ የሚያስገድዱ አይደሉም በማለት ያቀረቡትን አቤቱታ ከድንጋጌዎቹ ይዘት አንጻር ተጠሪዎቹ ባሉበት ለማጣራት ይቻል ዘንድ ጉዳዩ ለሰበር ክርክር እንዲቀርብ በመደረጉ ግራ ቀኙ የጽሁፍ ክርክር ተለዋውጠዋል፡፡የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም በጉዳዩ እልባት ማግኘት የሚገባቸው፡-

1. የማይንቀሳቀስ ንብረትን ለማስመለስ ከሚቀርብ ክስ ጋር ከንብረቱ የሚገኝ አላባን ወይም ጥቅምን ጉዳይ አጣምሮ መክሰስን በተመለከተ የፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 217 እና 218 ድንጋጌዎች ፈቃጆች እንጂ አስገዳጆች አይደሉም በማለት አመልካች ያቀረቡት ክርክር ሕጋዊ ተቀባይነት ያለው ነው ወይስ አይደለም?
2. አመልካች ቀደም ሲል በመሬት ይዞታው ላይ የይገባኛል ክስ ባቀረቡበት ጊዜ አሁን ክስ ያቀረቡበትንም የአላባ ጥቅም አካተው መክሰስ ሲችሉ ነጥለው በማስቀረት አላባውን በተመለከተ አዲስ ክስ ማቅረባቸው በፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 216 (4) እና 218 ድንጋጌዎች መሰረት ተቀባይነት የለውም በማለት የክልሉ ሰበር ችሎት የሰጠው ውሳኔ ተቀባይነት ያለው ነው ወይስ አይደለም?

የሚሉ ነጥቦች መሆናቸውን በመገንዘብ አቤቱታ የቀረበበት ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት መሆን አለመሆኑን ከእነዚሁ ነጥቦች አንጻር መርምረናል፡፡

የመጀመሪያውን ነጥብ በተመለከተ አመልካቹ ይዞታውን ለማስለቀቅቀደም ሲል በተጠሪዎቹ ላይ ክስ አቅርበው የነበረ እና በክርክሩም ተጠሪዎቹ መሬቱን እንዲለቁየተወሰነ መሆኑ አላከራከረም፡፡የክስ አቀራረብ ስርዓትን በተመለከተ በአንድ በኩል በሌላ አኳኃን እንዲቀርብ ካልተፈቀደ በቀር ማናቸውም ከሳሽ ለሚያቀርበው ክስ መሰረት ሊሆን የሚችል ከአንድ በላይ

የሆነ ነገር ካለው ሁሉንም በአንድነት አጣምሮ በአንድ ወይም ከአንድ በላይ በሆኑ ተከሳሾች ላይ የተጣመረ ክስ ለማቅረብ የሚችል ስለመሆኑ በፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 217 (1) ስር የተመለከተ ሲሆን በሌላ በኩል ግን የማይንቀሳቀስ ንብረትን ለማስመለስ ክስ የሚያቀርብ ሰው ከዚህ ዓይነቱ ክስ ጋር አጣምሮ ማቅረብ የሚችለው በድንጋጌው ስር ከፊደል “ሀ” እስከ “ሐ” የተመለከቱትን የክስ ምክንያቶች ብቻ ስለመሆኑ በዚሁ ሕግ በቁጥር 218 ተደንግጓል፡፡የእነዚህ ድንጋጌዎች ጣምራ ንባብም የማይንቀሳቀስ ንብረት ለማስመለስ ክስ የሚያቀርብ ሰው ከዚሁ ንብረት የሚገኘውን ጥቅም ለማስከፈል የሚቀርበውን ክስ የማይንቀሳቀሰውን ንብረት ለማስመለስ ከሚያቀርበው ክስ ጋር አጣምሮ ማቅረብ የሚችል መሆኑን የሚያስገነዘብ ነው፡፡በሌላ በኩል ከሳሽ ሊከስበት ሲችል ሆነ ብሎ በመቀነስ ባስቀረው ሀብት ምክንያት እንደገና ሌላ ክስ ማቅረብ የማይችል ስለመሆኑ እና ከሳሽ ያቀረበው ክስ በአንድ ጉዳይ ላይ የተመሰረተ ሆኖ የሚጠይቀው ዳኝነት ግን ከአንድ በላይ ሲሆን ፍርድ ቤቱ ሳይፈቀድለት ሊጠይቅ ይገባው ከነበረው ዳኝነት ውስጥ በከፊል ራሱ ቀንሶ ባስቀረው መብት እንደገና ሊከስበት የማይችል ስለመሆኑ በዚሁ ሕግ በቁጥር 216 (3) (4) ስር ተመልክቷል፡፡ከላይ የተጠቀሱት ድንጋጌዎች ጣምራ ንባብም የማይንቀሳቀስ ንብረትን ለማስመለስ ክስ የሚያቀርብ ሰው ከንብረቱ የሚገኘውን አላባ ወይም ሌላ ጥቅም ጭምር በክሱ አጣምሮ እንዲከስ በቁጥር 218 (ሀ) ስር የተመለከተው ድንጋጌ የአስገዳጅነት ባህርይ ያለው እንጂ አመልካች እንደሚሉት ፈቃጅ እና ክሱን ነጣጥሎ የማቅረብ አማራጭን ለከሳሽ ወገን የሚተው አይደለም፡፡በመሆኑም የማይንቀሳቀስ ንብረትን ለማስመለስ ከሚቀርብ ክስ ጋር ከንብረቱ የሚገኝ አላባን ወይም ጥቅምን ጉዳይ አጣምሮ መክሰስን በተመለከተ የፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 217 እና 218 ድንጋጌዎች ፈቃጆች እንጂ አስገዳጆች አይደሉም በማለት አመልካች ያቀረቡት ክርክር የድንጋጌዎቹን ይዘት እና ዓላማ እንዲሁም የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አስቀድመው በቀረቡለት ተመሳሳይ ጉዳዮች በመዝገብ ቁጥር 98639 እና በሌሎችም መዝገቦች የሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም መሰረት ያደረገ ነው ለማለት የሚቻል አይደለም፡፡

ሁለተኛውን ነጥብ በተመለከተ ተጠሪዎቹ አጥብቀው የሚከራከሩትአመልካቹከይዞታው የሚገኝ ነው ያሉትን የአላባ ጥቅም ጥያቄ ቀደም ሲል ካቀረቡት ይዞታ የማስለቀቅ ክስ ጋር አጣምረው ማቅረብ የሚችሉ ሆኖ ሳለ በዚህ አግባብ ሳያቀርቡ ቀርተው የመጀመሪያው ጉዳይ ውሳኔ ካገኘ በኃላ አላባውን በተመለከተ አዲስ ክስ ማቅረባቸው ከላይ ከተጠቀሱት የስነ ስርዓት ድንጋጌዎች ውጪ በመሆኑ በክልሉ ሰበር ችሎት የተሰጠው ውሳኔ ስህተት የለበትም በማለት መሆኑን የሰበር መልሳቸው ይዘት ያመለክታል፡፡ተጠሪዎቹ ከላይ በተጠቀሱት ድንጋጌዎች የተመለከተውን የክስ አቀራረብ ስርዓት መሰረት አድርገው ያቀረቡት ክርክር በመርህ ደረጃ ተቀባይነት ያለው ቢሆንም

በሌላ በኩል ግን ይህ ክርክራቸው ለክሱ ምክንያት ከሆነው ጉዳይ ልዩ ባህርይ ጋር ተገናዝቦ በአግባቡ ሊመረመር የሚገባው መሆኑን ተገንዝበናል፡፡

አመልካቹ የመጀመሪያውን ክስ ያቀረቡት ይዞታውን ለማስለቀቅ ነው፡፡በገጠር የእርሻ መሬት የይዞታ መብት ላይ የሚነሳው ክርክር ጉዳዩ በሚመለከታቸው ተከራካሪዎች በውይይትና በስምምነት እንዲፈታ ጥረት የሚደረግ ስለመሆኑ እና በስምምነት ሊፈታ ካልቻል በተከራካሪ ወገኖች በተመረጠ ሽምግልና ወይንም በክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደር ሕግ በተደነገገው መሰረት የሚወሰን ስለመሆኑ በፌዴራል መንግስት በወጣው የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 456/1997 አንቀጽ 12 ስር ተደንግጎ ይገኛል፡፡በሌላ በኩል ከእርሻ መሬት ይዞታ ጋር ተያይዘው የሚነሱ ክርክሮች በወረዳ ፍርድ ቤት ቀርበው ከመታየታቸው በፊት በስምምነት እና ቀጥሎም በሽምግልና መታየት የሚገባቸው ስለመሆኑ የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ባወጣው የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 130/1999 አንቀጽ 16 እና አዋጁን ለማስፈጸም በወጣው ደንብ ቁጥር 151/2005 አንቀጽ 18 ተመልክቷል፡፡

ከላይ በተጠቀሱት አዋጆች እና ደንብ ድንጋጌዎች መሰረት ለፍርድ ቤት ከመቅረቡ በፊት በስምምነት እና ቀጥሎም በሽምግልና እንዲታይ የሚደረገው ጉዳይ የእርሻ ይዞታ ክርክር እንጂ ከእርሻ ይዞታው የሚገኘው ጥቅም ወይም አላባ ጭምር አይደለም፡፡እንዲህ ከሆነ ደግሞ ከሳሽ የሆነ ወገን አላባውን የሚመለከተውን ክስ ይዞታውን ለማስለቀቅ ከሚያቀርበው ክስ ጋር አጣምሮ ሊያቀርብ የሚችልበት አግባብ አይኖርም፡፡ከእርሻ መሬት የሚገኘውን ጥቅም አስመልክቶ በሚቀርቡ ክሶች ጉዳይ ተጠሪዎቹ ጠቅሰው የሚከራከሩባቸው የፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 218 (ሀ) እና 216 (3) ድንጋጌዎች መተርጎም የሚገባቸው የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀምን አስመልክቶ ከወጡ ሕጎች ዓላማ እና መንፈስ ጋር ተገናዝበው ነው፡፡ቀደም ሲል በቀረበለት ተመሳሳይ ጉዳይ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 108060 በ18/07/2007 ዓ.ም. የሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉምም በአዋጅ ቁጥር 454/1997 አንቀጽ 2 (1) መሰረት በዚህ መዝገብ ለቀረበው ጉዳይ አስገዳጅነት ያለው መሆኑን ተገንዝበናል፡፡በመሆኑም አመልካቹ ቀደም ሲል በሳር መሬት ይዞታው ላይ የይገባኛል ክስ ባቀረቡበት ጊዜ አሁን ክስ ያቀረቡበትንም የአላባ ጥቅም አካተው መክሰስ ሲችሉ ነጥለው በማስቀረት አሁን አዲስ ያቀረቡት ክስ በፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 216 (4) እና 218 ድንጋጌዎች መሰረት ተቀባይነት የለውም በማለት የክልሉ ሰበር ችሎት የደረሰበት መደምደሚያ እና ይንንኑ መደምደሚያ መሰረት አድርጎ የሰጠው ውሳኔ የጉዳዩን ልዩ ባህርይ፣ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸውን ሕጎች እና ቀደም ሲል በጉዳዩ ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ያላገናዘበ በመሆኑ ተቀባይነት ሊሰጠው የሚገባው ሆኖ አልተገኘም፡፡በሌላ በኩል የክልሉ ሰበር ችሎት ውሳኔውን የሰጠው ተጠሪዎቹ ያቀረቡትን መቃወሚያ መሰረት በማድረግ በመሆኑ እና

የፍሬ ጉዳይ ክርክሩን መርምሮ የመጨረሻ ፍርድ ያላሰረፈበት በመሆኑ በዚህ ረገድ ተገቢውን ውሳኔ ይሰጥበት ዘንድ ጉዳዩ ወደ ክልሉ ሰበር ችሎት ሊመለስ የሚገባው መሆኑን ተገንዝበናል፡፡

ሲጠቃለል አቤቱታ የቀረበበት ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ የሚከተለው ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

<u>ው ሳ ኔ</u>

1. በኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 185098 በ22/02/2008 ዓ.ም. የሰጠው ውሳኔ በፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 348 (1) መሰረት ተሽሯል፡፡
2. የፍሬ ጉዳይ ክርክሩን መርምሮ ተገቢውን ውሳኔ ይሰጥበት ዘንድ ጉዳዩ በፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ቁጥር 341 (1) ለኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት እንዲመለስ ወስነናል፡፡ተገቢውን መፈጸም ያስችለው ዘንድ የውሳኔው ግልባጭ ይላክለት፡፡
3. የሰበር ክርክሩ ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ አመልካቾቹ የራሳቸውን ይቻሉ፡፡
4. ውሳኔ ያገኘ ስለሆነ መዝገቡ ተዘግቷል፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት፡

ብ/ግ